

הקצה

התיתכן מדינה יהודית דמוקרטית?

מדינת ישראל לא צריכה להיות ניטרלית מבחינה לאומית על מנת להיות דמוקרטית וליברלית. שמירה על זכויות המיעוטים, מתן זכות הגדרה עצמית ללאומים אחרים, ביטול הכפייה הדתית וגיוון אפשרויות האזרח - כך יוגשם חזון המדינה היהודית הנאורה

משה הלברטל

27 באפריל 2013

האם מדינת ישראל יכולה להיות מדינה יהודית, דמוקרטית וליברלית? כדי להשיב על השאלה עלינו להקדים ולברר מהי מדינה יהודית. ניתן, כמובן, לייחס לתואר "יהודית" מובנים לאומניים או דתיים פונדמנטליסטיים, ואז לטעון שלא יכול להיות שילוב כזה, אבל יהיה זה מהלך מעגלי לא פורה במיוחד.

כדי להבהיר את העניין, נציב את השאלה הבאה. האם מדינה קטלונית, אם תוקם תוך ניתוקה מספרד, יכולה להיות מדינה קטלונית דמוקרטית וליברלית? רבים מהקטלונים בספרד רוצים להקים מדינה משלהם שבירתה ברצלונה. במדינה הזאת, כמו בכל מדינות הלאום האירופיות - דנמרק, פינלנד, נורווגיה, גרמניה, צ'כיה ועוד - הקטלונית תהיה השפה הרשמית, סמלי המדינה יהיו קשורים לתרבות של הרוב האתנו-תרבותי של הקטלונים, לוח השנה המדינתי יעוצב בזיקה לנצרות ולאירועים של ההיסטוריה והתרבות הקטלונית, ההמנון ישקף זאת והחינוך הממלכתי בקטלוניה ינחיל את המורשת הלאומית התרבותית הקטלונית לדור הבא.

את ההכנסות השונות מהמיסוי תקצה המדינה הקטלונית בהתאם לשיקוליה, ובכלל זה רווחתם של אזרחיה, ומדיניות החוץ שלה תיקבע על ידי האינטרסים של הרוב האתנו-תרבותי הקטלוני. סביר להניח שמדיניות ההגירה של קטלוניה, כמו של מדינות סקנדינביה ומדינות אחרות באירופה, תשמור על הרוב הקטלוני בשטחה.

לא יהיה במצב הזה שום דבר יוצא דופן בתולדות ההיסטוריה המודרנית של המערב. את כל המרכיבים הללו דרשו, לדוגמה, הנורווגים, בהיפרדם משוודיה תחת איום אפשרי של מלחמה ב-1907, משום שהם ראו את עצמם כקבוצה אתנו־תרבותית נפרדת. קטלוניה, כמו נורווגיה, לכשתקום, לא תהיה מדינה ניטרלית בשום מובן, ולהפך: אין כל סיבה שכך היא תהיה. שכן לבני הקבוצה האתנו־תרבותית הקטלונית מגיעה הזכות להגדרה עצמית, הכוללת טריטוריה ריבונית שבה הקטלונים הם רובה של האוכלוסייה, ובה נוצר מרחב תרבותי משותף שבו זהותם התרבותית וההיסטורית של הקטלונים באה לידי ביטוי.

המבחן לשאלה אם קטלוניה או כל מדינה אחרת היא מדינה ליברלית, אינו תלוי בהיותה מדינה ניטרלית מבחינתה זהותה. טיב המשטר הדמוקרטי של מדינת הלאום הזאת ייבחן בשני קריטריונים מהותיים אחרים. האחד הוא אם האופי של המדינה כמדינת לאום קטלונית פוגע בזכויות הפוליטיות, הכלכליות והתרבותיות של המיעוטים הלא קטלונים שיחיו בקטלוניה; השני הוא אם קטלוניה תתמוך בהענקת זכות הגדרה עצמית לקבוצות לאומיות אחרות, כמו הבסקים, אותה זכות שרבים מהקטלונים דורשים היום לעצמם.

עמידה בשני הקריטריונים הללו מבחינה בין מדינות לאום דמוקרטיות לבין מדינות לאומניות פשיסטיות. מדינות לאומניות הן מסגרות ריבוניות שהזהות הלאומית שלהן גורמת לשלילה של זכויות פוליטיות, כלכליות ותרבותיות של המיעוטים הגרים בשטחן, וכמו כן הן אינן תומכות בזכות להגדרה עצמית של קבוצות אחרות החיות בצדן, או בתוכן. הלאומנים סבורים שקבוצות כאלה אינן אומות של ממש ומתייחסים אליהן כאל אומות מומצאות, שלא זכאיות לזכות להגדרה עצמית לאומית.

זכות ולא מתנה

הלגיטימיות של מדינת ישראל כמדינת לאום תיבחן באותם הקריטריונים שבהם נבחן מדינות לאום אחרות. אם בשם רעיון

המדינה היהודית נשללות זכויות מהאזרחים הערבים של מדינת ישראל, נפגעת הלגיטימיות של מדינת ישראל כמדינת לאום יהודית פגיעה אנושה. בחלוקת משאבים לא שוויונית בתשתיות ובחינוך, בחלוקת קרקעות מפלה ובשלילת הכרה ביישובים חדשים של המיעוט הערבי במדינה, מסתכנת ישראל בהפיכתה ממדינת לאום דמוקרטית למדינה לאומנית.

כך לגבי הצעות החקיקה לשבועת נאמנות שתחול רק על האזרחים הערבים, או התוכנית המדינית, הגורסת שבהסכם עתידי עם הפלסטינים תישלל מערבים בישראל אזרחותם הישראלית על ידי חילופי שטחים שיכלילו אותם בתחומי המדינה הפלסטינית, כאילו האזרחות הישראלית של המיעוט הערבי אינה זכות בסיסית חלוטה, אלא מעין מתנה מותנית שהוענקה להם על ידי מדינת הלאום היהודית ושעתידה להישלל מהם במקרה שהדבר יהלום את האינטרסים של הלאום היהודי.

פגיעות מערכתיות מעין אלה, לא זו בלבד שהן מהוות פגיעה לא מוצדקת באזרחים הערבים של המדינה, אלא שהן מערערות על עצם הלגיטימיות של מדינת היהודים. מדינת לאום יהודית יכולה וחייבת להעניק שוויון מלא לאזרחיה הערבים בכל התחומים שבהם היא נכשלה עד כה, ועליה להכיר בהם כקבוצת מיעוט תרבותית-לאומית ששפתה הערבית היא השפה הרשמית השנייה של המדינה, שלוח השנה שלה מוכר כלוח רשמי ושמקיימת מערכת חינוך ציבורית, המפתחת את המסורות התרבותיות הערביות של אזרחיה.

כמו בנוגע לשאר מדינות הלאום, התנאי השני שישראל צריכה לעמוד בו כדי להיות מדינת לאום דמוקרטית, הוא ההכרה בזכויות של העם הפלסטיני להגדרה עצמית לאומית בגדה ובעזה - אותה זכות שאנו תובעים לעצמנו. שלילה של זכות זו ומדיניות ההתנחלות המיועדת ליצירת מצב שבו מימושה של זכות זו לא יהיה אפשרי, פוגעות בלגיטימיות של מדינת ישראל כמדינת לאום יהודית.

חשוב להדגיש שקיומו של התנאי הראשון נתון לגמרי בידינו, ובישראל, למרבה הצער, היתה רק ממשלה אחת - ממשלת רבין השנייה - שאכן

חתרה חתירה כנה להענקת שוויון מלא ובפועל לאזרחים הערבים של המדינה. בכל הנוגע לזכות הפלסטינית להגדרה עצמית, הדברים אינם תלויים רק בישראל. הם תלויים בכך שהפלסטינים יהיו מוכנים לחיות בצדה של מדינת ישראל בשלום ובביטחון.

מהי מדינה יהודית

אופיה היהודי של מדינת ישראל אמור לבוא לביטוי בארבעה מרכיבים, ואין במימושם כדי לשלול ממנה את האפשרות להיות מדינה דמוקרטית ליברלית. המרכיב הראשון והמרכזי שבהם קשור לאופיה של מדינת ישראל כמימושה של הזכות להגדרה עצמית של הלאום היהודי.

הציונות, במובנה הראשוני והבסיסי ביותר, היתה תנועת שחרור לאומית שחתרה לחלץ את היהודים מהחרפה ההיסטורית של תלות בגורמים אחרים בקביעת גורלם, והיא שאפה להשיג אמצעים ריבוניים הכוללים בין השאר עוצמה פוליטית, צבאית וכלכלית, שיאפשרו ליהודים להגדיר את עצמם ואת גורלם.

המאפיין הבסיסי ביותר של ישראל כמדינה יהודית, הוא לפיכך אחריותה לגורלו של העם היהודי בכללו, משום שהיא קמה כביטוי של סולידריות כלל יהודית. אם תחומי אחריותה היו רק כלפי אזרחיה, היא היתה מדינה ישראלית בלבד. לנוכח אחריות זו, יש לה הזכות והחובה לעשות שימוש בכלים של פעולה קולקטיבית מדינתית להגנתם של יהודים הנפגעים באשר הם יהודים.

המרכיב השני המגדיר את ישראל כמדינה יהודית הוא חוק השבות. חוק זה, הקשור באופן הדוק למרכיב הראשון של הגדרה עצמית לאומית, קובע שלכל היהודים, באשר הם, יש זכות לאזרחות במדינת ישראל והם יכולים להפוך את מדינת ישראל לביתם אם יחפצו בכך. ישראל קמה בין השאר כדי למנוע מצב שבו יהודים המבקשים מקלט מתדפקים על דלתותיהן של מדינות שאינן מעוניינות בנוכחותם.

כיוון שהמצוקה של הפליטים הפלסטינים בארצות ערב, מקורה באותה סיבה המשמשת אותנו כדי להצדיק את חוק השבות, קיים

צידוק לחוק דומה במדינה הפלסטינית כשתוקם, שיאפשר לפלסטינים באשר הם זכאות מיידית לאזרחות במדינתם. הצידוק לחוק שבות בישראל אינו תלוי רק בטיעונים של מצוקה אפשרית. אם לקבוצות אתנו־תרבותיות יש זכות להגדרה עצמית, דהיינו הזכות לקיים מרחב ריבוני שבו הן רוב האוכלוסייה ובו מתפתחת ופורחת תרבותם, יהיה זה מוזר אם לחברי הקבוצה הפלסטינית לא תינתן זכות חברות במרחב שלהם.

חשוב להדגיש שחוק השבות על שני צידוקיו יהיה לגיטימי רק אם יתקיימו בצדו אפשרויות אזרח נוספות. אם חוק השבות יהיה אפשרות האזרח היחידה, האופי הלאומי של המדינה יפגע בזכויות המיעוטים או המהגרים שאינם מבני הרוב הלאומי. הדברים נכונים גם ביחס למדיניות הגירה, או לאמצעים שונים אחרים לשימור הרוב האתנו־תרבותי במדינה.

טרנספר של אוכלוסייה, או שלילה של אזרחות על ידי העברת השטח למדינה אחרת, הם אמצעים פסולים לשימור רוב, משום שהם באים על חשבון זכויות היסוד של המיעוטים. הדברים נכונים גם לגבי אפשרויות של אזרח. עובד זר שילדין נולדו וגדלו במדינת ישראל, וגברים ונשים שנישאו לאזרחי המדינה, יהיו זכאים גם הם לאזרחות.

המרכיב השלישי המגדיר את ישראל כמדינה יהודית נוגע לממדים של הפרהסיה - כמו סמלי המדינה, השפה הרשמית שלה ולוח השנה. מאפיינים אלה קשורים לתכנים של סמלי התרבות והמסורת היהודית, כמו המנורה, המגן־דוד והשפה העברית. לוח השנה הממלכתי יעוצב בהתאם ללוח העברי והשבת וחגי ישראל יהיו ימי המנוחה הרשמיים.

מאפיינים תרבותיים אלה של המדינה אינם שוללים את מעמדה של הערבית כשפה רשמית שנייה במדינת ישראל וגם את ההכרה בלוח השנה המוסלמי כבעל מעמד חוקי־ממלכתי בכל הנוגע למיעוט הערבי במדינת ישראל. מאפיינים מעין אלה של סמלי מדינה, לוח שנה ושפה, הקשורים בתרבות הרוב של המדינה, מצויים במדינות אירופה המערביות, ובשוודיה, פינלנד, נורווגיה, בריטניה, שווייץ ויוון - הצלב מצוי בדגל המדינה.

נוכחותם של סמלי מדינה מעין אלה, הקשורים בזהות הדתית והתרבותית של הרוב במדינה, אינה פוגעת באופיה הדמוקרטי והליברלי, שתלוי, כאמור, באילוצים אחרים המוטלים על מדינת הלאום.

המרכיב הרביעי והחשוב ביותר קשור במערכת החינוך הציבורית. במדינת ישראל, כמדינה יהודית, למערכת החינוך הציבורית אמורה להיות מחויבות להמשכיות ולפריחה של תרבויות יהודיות. אני מדגיש תרבויות יהודיות בריבוי, משום שבקרוב הלאום היהודי מצויות הבנות שונות לחלוטין של אופי החיים היהודיים ומשמעותו של חינוך יהודי.

במחויבות הזאת לתרבות היהודית, מדינת ישראל לא תהיה שונה ממדינות מודרניות רבות, שמערכת החינוך הציבורית שלהן מעבירה את תוכני הזהות התרבותית הייחודית. בצרפת ילמדו את וולטר, דקארט ורוסו, ובגרמניה את גתה, היינה ושילר. ההיסטוריה, הספרות, השפה ולעתים גם הדת של חברות שונות בעולם, נשמרות ופורחות באמצעות מערכת החינוך הציבורית.

יהודי שהוא אזרח גרמני, אמריקאי או צרפתי צריך יהיה לממן מכספו במסגרת פרטית חינוך יהודי לילדיו. בישראל כמדינה יהודית, ובדומה לשאר מערכות החינוך של המדינות המודרניות, חינוך כזה ימומן על ידי הקופה הציבורית. מחויבות זו אינה סותרת ואף מחייבת מימון ציבורי, המבטיח את המשכיותה של התרבות הערבית המוסלמית או הנוצרית בכל הנוגע למוסדות החינוך של המיעוט הערבי במדינת ישראל, שצריך להיות מוכר כמיעוט לאומי תרבותי.

לא לכפות

יש הסבורים שהדרך היחידה להתמודד עם התביעה הצודקת של המיעוט הערבי ליחס שוויוני בישראל היא ביטול אופיה היהודי של המדינה על ידי הפיכתה למדינת כל אזרחיה או למדינה דו לאומית. באזור שלנו חיות שתי קבוצות בעלות תודעה לאומית חזקה - הפלסטינים והיהודים - ואין שום סיבה לא לאפשר לקבוצות הללו את הזכות להגדרה עצמית.

מדינת כל אזרחיה שתוקם על השטח שבין הירדן לים התיכון תהיה למעשה מדינת לאום ערבית עם מיעוט יהודי גדול. תהיה זו גלות למיעוט היהודי, ולאור הניסיון ההיסטורי במרחב הזה תהיה זו אחת הגלויות הקשות למיעוטים יהודים.

ההתמודדות עם שאלת מעמדם של האזרחים הערבים בישראל ועם אפשרות הקמת מדינה פלסטינית לא צריכה להתמקד בביטול הבלתי אפשרי והלא צודק של אופיה הלאומי של מדינת ישראל, אלא להפך, עליה להתמקד במאבק על היכולת של האופי הלאומי הזה להכיל את השוויון המלא של האזרחים הערבים בישראל ואת אפשרותה של הקמת מדינת לאום פלסטינית לצדה של מדינת ישראל.

התואר "יהודית" נושא בחובו אתגר נוסף לדמוקרטיה הליברלית, שאינו קשור במטען הלאומי של התואר, אלא באופיו הדתי. המאפיין היהודי - במשמעותו הדתית של התואר "יהודית" - עלול לפגוע בחירויות בסיסיות ובחופש הדת. ואכן, זרמים דתיים פוליטיים ואידיאולוגיים מסוימים בישראל מציבים אתגר סבך לליברליזם, משום שמנקודת מבטם זהותה של מדינת ישראל כמדינה יהודית מצדיקה הענקת כוח הולך וגובר להלכה בחקיקה, ומאפשרת שימוש במנגנון הכפייה של המדינה למטרות דתיות.

מדינה יהודית, לפי תפיסה זו, לא יכולה להיות דמוקרטית במובן המלא והמוכר של המילה, משום שבעצם מהותה היא תפגע בחופש הדת של אזרחיה ובפלורליזם הדתי של הקהילות השונות המרכיבות אותה. הניסיון "לייהד" את המדינה מעבר לארבעת המרכיבים שמניתי לעיל באמצעות חקיקה דתית יפגע באופן מהותי באפשרות של מדינת ישראל להיות מדינה ליברלית.

מראשית המאה ה-19 קיים ויכוח עקרוני לגבי שאלת הזהות היהודית והיחס לעול תורה ומצוות. יהודים שונים מציינים באופן מגוון ביותר את השבת והם חלוקים בשאלות בסיסיות, הכוללות בין השאר את הסדרי הנישואים והגירושים. כל ניסיון להזדקק לאמצעי הכפייה של המדינה כדי להכריע בשאלות הללו משמעותו פגיעה בחופש הדת ובחופש מדת.

תפקידה של המדינה אינו לגרום לאדם לשמור את השבת או לחלל אותה, אלא להבטיח לכל אדם את זכותו לציין את השבת כפי שראוי בעיניו, כל עוד הוא מעניק זכות דומה ליחידים ולקהילות הסמוכות לו. כל הניסיונות לייחד את המדינה באמצעות חקיקה דתית כדוגמת חוק החמץ או איסור גידולם של חזירים פסולים, משום שחובתה של מדינה דמוקרטית ליברלית לאפשר לאדם להכריע בשאלות כאלה כפי שהוא רואה לנכון.

השבת, כמו שאר חגי ישראל, היא חלק מהלוח הרשמי של ישראל כמדינה יהודית. כאמור, לוח שנה הוא מרכיב בסיסי של חיי מדינה, המאפשר חלוקת עבודה ושיתוף פעולה בין אזרחים. מוסדות המדינה לא יפעלו בשבת, ולא רק מפני שאנו מעוניינים שאזרחים דתיים יוכלו להיות שותפים שווים בהפעלת מוסדות המדינה, אלא משום שבפעולותיה כמדינה ישראל אמורה לכבד את הלוח העברי.

הדברים נכונים גם לגבי מפעלי תעשייה ובתי מסחר שצריכים להיסגר בימי המנוחה, לא מטעמים דתיים, אלא משני טעמים שונים. האחד, יצירת שוויון אפשרויות של ממש לפועלים ולסוחרים המעוניינים לשמור את השבת. שמירת השבת של יהודים בגולה גרמה להם הפסדים עצומים לעומת המתחרים שלהם. במדינה יהודית שומרי שבת צריכים להיות משוחררים מתשלום כלכלי כל כך כבד על שמירת השבת שלהם.

הטעם השני הוא זכויות העובד. פתיחה של קניונים גורמת לעבודה ביום המנוחה, שאמור להיות מובטח להם מטעמים סוציאליים. הגבלת כוחות השוק המבטיחה יום מנוחה שבועי לעובדים ולסוחרים מקובלת במדינות אירופיות רבות, שבהתאם ללוח השנה הנוצרי מחייבות סגירה של בתי מסחר ובתי עסק בימי ראשון.

בתי חרושת, בתי עסק ומסחר וקניונים אמורים, לפיכך, להיות סגורים בשבת במדינה היהודית, אולם מרכזי אמנות, בילוי ובידור, הכוללים מסעדות, תיאטראות, בתי קולנוע ומוזיאונים, אמורים לפעול בשבת כדי לאפשר לישראלים לבחור את צורת הבילוי המועדפת עליהם, תוך מתן הגנה חלופית לעובדים הנאלצים לעבוד ביום השבת.

ביטול כוח הכפייה של המדינה בענייני דת אמור לחול גם על התחום המרכזי ביותר של חקיקה דתית בישראל - והוא נישואים וגירושים. המונופול שניתן לבתי הדין הרבניים על נישואים וגירושים צריך להיפסק, ובצדם של נישואים כדת משה וישראל, מדינת ישראל חייבת להכיר בתוקפם של נישואים אזרחיים.

הכרה כזאת תאפשר לבני זוג שאינם יכולים להינשא לפי ההלכה לממש את זכותם הבסיסית להקמת משפחה, והיא גם תשחרר נשים וגברים רבים שאינם חפצים בעולו של בית הדין הרבני שפסיקותיו משקפות לעתים רבות עמדה פטריארכלית מובהקת, המקנה עדיפות לגבר על האשה בענייני הסכמי הממון עם פירוק המשפחה, ובאופי האסימטרי של אפשרות הגירושים.

הטענה של הגורמים הדתיים שאפשרות חוקית של נישואים אזרחיים תגרום לפילוג בעם היהודי, שכן היא תיצור מצב שבו שומרי מצוות לא יוכלו להינשא לחילונים ותאלץ אותם לשמור מגילות יוחסין - מפוקפקת במצב העכשווי. יהודים רבים בעולם נישאים ומתגרשים מחוץ לקהילה האורתודוקסית ממילא, והדברים נכונים גם לגבי יהודים ישראלים רבים, שנקעה נפשם מהמסד הרבני והם נישאים בנישואים אזרחיים מחוץ למדינת ישראל או מקיימים זוגיות ללא חופה וקידושין.

בעיית הפילוג שעלולה להיווצר מקיומם של שני מסלולי נישואים וגירושים בקרב היהודים מתעוררת לפיכך ללא חוק המכיר בנישואים אזרחיים. הכרה בנישואים אזרחיים לא תיצור אפוא את בעיית הפילוג הקיימת ממילא, אלא תסיר את העוולה החוקתית הנגרמת לישראלים שאינם יכולים לקיים את זכותם להקמת משפחה במסגרת ההלכה, וכאמור, היא גם תשחרר את אלה המעוניינים ביחסים שוויוניים יותר מהלפיתה של בתי הדין.

די לרבנות

עמדתי זו בכל הנוגע למקומה של הדת בישראל מעוגנת לא רק באמונות הליברליות העמוקות שלי, אלא גם בזהותי כיהודי שומר מצוות. לחקיקה הדתית היתה השפעה הרסנית על התרבות והיצירה

היהודיות בישראל. הפיתוי הגדול להכריע בשאלות הזהות היהודית המודרנית באמצעות מנגנון הכפייה של המדינה, הביא, בצדק, לרתיעה עצומה בציבור ישראלי רחב מהמסורת היהודית, מסורת שהוא זיהה כגורם המאיים על אורח חיו, במיוחד עם התחזקות המפלגות החרדיות.

התגברות תהליכי הניכור והאיבה האלה מלמדת שככל שהמדינה תהיה יהודית יותר, במובן ההלכתי של המילה, כך אזרחיה יהיו פחות יהודים. הכנסת אינה המקום לדון בו על טיבה של השבת, על אופיה הדתי או החילוני של הפרהסיה הישראלית ועל הקביעה מהו הזרם הדתי הראוי ומי אמור להיחשב כרב.

העברת הדיון הזה לידי המחוקק השחיתה אותו ושבתה אותו בידי שיקולים פוליטיים ציניים. פשרות שונות בענייני השבת או בענייני הגיור הפכו לאתנן פוליטי לצורך שמירה על קואליציה ומשרות שלטוניות. את הוויכוח הנוקב, ולעתים גם המפרה, על התרבות היהודית, יש להעביר מהכנסת לבתי המדרש ולחברה האזרחית הקהילתית.

אופיה של הזהות היהודית ייקבע על ידי האופן שבו יבחרו יחידים וקהילות לנהל את חייהם ללא התערבות המדינה. כך, למשל, בישראל אין חוק האוסר על נסיעה ביום הכיפורים בכלי רכב פרטיים, אבל ברוב רובה של הפרהסיה הישראלית אופיו המקודש של היום ניכר ללא חקיקה או כפייה.

חילוץ הדיון על היהדות ממלתעות המחוקק והפוליטיקה ישחרר כוחות יצירה והתחדשות פוריים, ויאפשר התנסויות וצורות חיים מגוונות שינסו להחיות את היהדות באופנים שאין לנו היום אפשרות לחזותם באופן מלא.

אחד המוסדות היקרים שהושחתו על ידי הממסד הפוליטי הדתי הוא הרבנות. די להתבונן בתהליכי המינוי של רבנים ראשיים, רבני ערים ושכונות, כדי לראות כיצד הפכה הרבנות לרבנות מטעם, הנתפסת בידי גורמים פוליטיים כמאגר של משרות ממשלתיות העומדות לצורך

חלוקת טובות הנאה למקורביהם. מינויים אלה אינם קשורים לצרכים ולמאווים של הקהילות.

בערים ובשכונות רבות אין כל זיקה בין הרב מטעם, שנבחר על ידי מיקח וממכר פוליטי, לבין תושבי המקום, הרחוקים מעולמו מרחק עצום. יש לבטל את מוסד הרבנות הראשית על שלוחותיו. אינני דוגל בהפרדה מוחלטת של דת ומדינה כמו זו הנהוגה בארצות הברית, ונראה לי שההסדרים הנהוגים בחלק ממדינות אירופה מתאימים יותר לישראל.

הקמת בתי כנסת, מקוואות ומינוי רבנים לקהילות שונות ימומנו לפחות בחלקם על ידי המדינה, כמו מימנם של מוסדות תרבות ממוזיאונים ועד למרכזים קהילתיים. אולם מימון זה יוענק באופן יחסי, לפי צורכי הקהילות ובהכרעתן, ללא מונופול של זרם דתי מסוים על משרות ותקציבים. כל קהילה וקהילה, כמנהג ישראל זה שנות דור, תבחר ברב או ברבה המתאימים לה בכל הספקטרום הרחב של אופני החיים הדתיים המגוונים של מדינת ישראל.

ארבעת המרכיבים המגדירים את מדינת ישראל כמדינה יהודית מקנים לה תוכן לאומי של ממש כמרחב ריבוני שבו העם היהודי מממש את זכותו להגדרה עצמית, מבטיחים לכל יהודי באשר הוא מולדת ובית, יוצרים את הפרהסיה, השפה ולוח השנה על תכניה וסמליה היהודיים ומכוננים מערכת חינוך ציבורי המאפשרת המשכיות ופריחה של תרבויות יהודיות. מאפיינים אלה מקנים למדינת ישראל תוכן של ממש כמדינת לאום יהודית.

מאפיינים אלה אינם פוגעים באופיה הדמוקרטית של המדינה, אם הם אינם מחלחלים לפגיעה בזכויות הפוליטיות והכלכליות השוות של המיעוטים, וכמו כן, הם מאפשרים להכיר במיעוטים אלה כבעלי מעמד של קהילת מיעוט לאומית תרבותית. כאמור, כל ניסיון "לייהד" את המדינה מעבר למרכיבים הללו יהפוך את ישראל למדינה לאומנית, יפגע באופיה הליברלי ויזיק לאפשרות של יצירה יהודית מעמיקה שתצמח מהוויכוח על שאלות הזהות היהודיות המודרניות.

לפיכך, השאלה הגדולה מבחינתי אינה אם מדינה יהודית יכולה להיות דמוקרטית וליברלית, אלא איזו מדינה יהודית אנו רוצים שתהיה כאן.

משה הלברטל הוא פרופסור למחשבת ישראל ופילוסופיה באוניברסיטה העברית בירושלים ופרופסור למשפטים במרכז הבינתחומי בהרצליה

הצג עוד

מערכת | הנהלה | מדיניות פרטיות | תנאי שימוש | צרו קשר | רכשו מינוי | ביטול מינוי דיגיטלי | שאלות ותשובות | פרסמו אצלנו

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר האיכותי בישראל
© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ